

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDA BOSHLANG'ICH SINFLAR
O'QUVCHILARINING KOMMUNIKATIV TA'LIM FAOLIYATINI
SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK JIHATLARI

Komilova Dilnozaxon Abdulxayevna

Andijon davlat pedagogika institute boshlang'ich ta'lim kafedrasida katta o'qituvchisi

Omonboyeva Lutfiya Oybek qizi

Andijon davlat pedagogika institute boshlang'ich ta'lim kafedrasida magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarning kommunikativ faoliyatini shakllantirishning nazariy va metodologik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda kommunikativ kompetensiyaning mazmuni, uning tarkibiy qismlari hamda boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy faoliyatni rivojlantirish jarayonining pedagogik xususiyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kabi nutqiy faoliyat turlarining o'zaro integratsiyasi orqali o'quvchilarning til ko'nikmalari bilan bir qatorda kognitiv va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: kommunikativ yondashuv, boshlang'ich ta'lim, ona tili darslari, nutqiy kompetensiya, grammatik ko'nikmalar, til o'rgatish texnologiyasi, lug'at boyligi, interaktiv metodlar, pedagogik texnologiyalar, didaktik yondashuv, ta'lim samaradorligi, nutq madaniyati, metodika, baholash mezonlari.

Аннотация: This article analyzes the theoretical and pedagogical foundations of applying a communicative approach in mother tongue lessons in primary school. According to the requirements of modern education, it is important to form students' ability not only to acquire language knowledge theoretically, but also to use it in real communication situations. The communicative approach is suitable for the age and psychological characteristics of primary school students, and it serves to increase their speech activity, to consciously acquire grammatical skills, and to develop independent thinking. The thesis scientifically highlights the essence of the communicative approach, its linguistic and pedagogical foundations, as well as its role in the primary education process.

Keywords: communicative approach, primary education, mother tongue lessons, speech competence, grammatical skills, language teaching technology, vocabulary, interactive methods, pedagogical technologies, didactic approach, educational effectiveness, speech culture, methodology, assessment criteria.

Annotatsiya: В данной статье анализируются теоретико-педагогические основы применения коммуникативного подхода на уроках родного языка в начальных классах. Согласно требованиям современного образования, важно формировать у учащихся не только теоретические знания языка, но и умение использовать их в реальных коммуникативных ситуациях. Коммуникативный подход соответствует возрастным и психологическим особенностям учащихся начальных классов и способствует повышению их речевой активности, осознанному усвоению грамматических навыков, а также развитию самостоятельного мышления. В тезисе научно раскрываются сущность

коммуникативного подхода, его лингвистические и педагогические основы, а также его роль в процессе начального образования.

Ключевые слова: *коммуникативный подход, начальное образование, уроки родного языка, речевая компетенция, грамматические навыки, технология обучения языку, словарный запас, интерактивные методы, педагогические технологии, дидактический подход, эффективность обучения, культура речи, методика, критерии оценивания.*

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning kommunikativ faoliyatini shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Bu jarayon o'quvchining nutqiy kompetensiyasi, muloqot madaniyati hamda ijtimoiy o'zaro ta'sirga kirishish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan kompleks pedagogik tizim sifatida talqin etiladi. Bu jarayonning mazmuni o'quvchilarning til vositalaridan ongli va maqsadga muvofiq foydalanish malakasini bosqichma-bosqich shakllantirish bilan belgilanadi. Kommunikativ faoliyatni rivojlantirishda o'quvchi faqat bilim oluvchi subyekt sifatida emas, balki o'z fikrini ifoda etuvchi, uni asoslay oluvchi va muloqot jarayonida faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida qaraladi.

Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich ta'limda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish o'quv jarayonini dialogik asosda tashkil etishni taqozo etadi. Bunda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar subyekt-subyekt tamoyiliga asoslanib, o'quvchilarning erkin fikrlashi, savol berishi va muhokamada qatnashishi uchun qulay pedagogik muhit yaratiladi.

Shuningdek, kommunikativ faoliyatni rivojlantirishda nutqiy faoliyat turlarining — tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish — o'zaro integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayon o'quvchilarda nafaqat til ko'nikmalarini, balki mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va ijtimoiy moslashuv qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Shu bilan birga, nutqiy faoliyat turlarining integratsiyalashuvi o'quv jarayonining yaxlit kommunikativ tizim sifatida tashkil etilishini ta'minlaydi. Tinglab tushunish orqali o'quvchi axborotni qabul qilish va uni qayta ishlash ko'nikmasini rivojlantirsa, gapirish faoliyati orqali o'z fikrini aniq va izchil ifodalash malakasini shakllantiradi. O'qish jarayoni esa matn mazmunini anglash, uni tahlil qilish va umumlashtirish imkoniyatini kengaytiradi, yozish faoliyati esa fikrni mantiqiy tartibda bayon etish va til vositalaridan ongli foydalanishni mustahkamlaydi.

Mazkur integratsiya natijasida o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlari uyg'un rivojlanadi. Bu esa ularning nafaqat til birliklarini o'zlashtirishiga, balki axborotni tahlil qilish, solishtirish, xulosa chiqarish kabi yuqori darajadagi kognitiv faoliyatlarini ham faollashtiradi. Mazkur integratsion yondashuv natijasida o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyaning barcha komponentlari o'zaro uzviy bog'liqlikda rivojlanadi. Ya'ni lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik ko'nikmalar bir butun tizim sifatida shakllanib, o'quvchining umumiy nutqiy salohiyatini kengaytiradi.

Bunday uyg'un rivojlanish jarayoni o'quvchilarning til materialini mexanik o'zlashtirishdan chetlanib, uni ongli va maqsadli qo'llashga o'tishini ta'minlaydi. Natijada

ular o'z fikrini ifodalashda mantiqiy izchillikka rioya qilish, dalillarni tahlil qilish hamda turli axborot manbalarini solishtirish kabi intellektual faoliyatlarni samarali bajarishga qodir bo'ladilar.

Shu bilan birga, kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi o'quvchilarda tanqidiy fikrlashning shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular berilgan axborotni shunchaki qabul qilmay, balki uni tahlil qiladi, baholaydi va asosli xulosalar chiqaradi. Bu esa ularning kognitiv faolligini sezilarli darajada oshiradi.

Natijada, integratsiyalashgan nutqiy faoliyat nafaqat til o'qitish samaradorligini oshiradi, balki boshlang'ich sinf o'quvchilarining aqliy rivojlanishi va ijtimoiy kommunikativ moslashuvini ham kuchaytiruvchi muhim pedagogik omilga aylanadi.

Shuningdek, kommunikativ faoliyatning integrativ yondashuv asosida tashkil etilishi o'quvchilarning ijtimoiy muhitga moslashuvchanligini oshiradi. Chunki muloqot jarayonida ular turli fikrlarni tinglash, o'z pozitsiyasini himoya qilish hamda hamkorlikda qaror qabul qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydilar.

Natijada, nutqiy faoliyat turlarining o'zaro bog'liqligi boshlang'ich sinf o'quvchilarida barqaror kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning muhim metodologik asosi bo'lib xizmat qiladi.

Metodik jihatdan bu faoliyat interfaol ta'lim texnologiyalari, muammoli vaziyatlar, juftlik va guruhda ishlash, rolli o'yinlar hamda kommunikativ mashqlar orqali samarali tashkil etiladi. Natijada o'quvchilarda mustaqil fikr bildirish, o'z nuqtayi nazarini asoslash va boshqalar bilan samarali muloqotga kirishish ko'nikmalari shakllanadi.

Ilmiy yondashuvlarda kommunikativ ta'lim faoliyati shaxsning o'quv jarayonida bilimni faqat qabul qiluvchi emas, balki uni muloqot orqali faol yaratish va ifodalash subyekti sifatida shakllanishi bilan bog'lanadi. Bu esa konstruktivistik va kommunikativ yondashuvlarning uyg'unlashuvini talab etadi.

Nazariy jihatdan, kommunikativ kompetensiya til birliklarini to'g'ri qo'llash bilan birga, fikrni mantiqiy izchil ifodalash, suhbatdoshni tinglash va o'z fikrini asosli himoya qilish kabi ko'nikmalar majmuasini o'z ichiga oladi. Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun nutqiy faoliyat faqat lingvistik emas, balki kognitiv va ijtimoiy-psixologik jarayon sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Metodologik jihatdan kommunikativ ta'lim faoliyatini shakllantirish interfaol metodlar, muammoli ta'lim, rolli o'yinlar, dialogik mashqlar hamda hamkorlikda o'qitish texnologiyalariga tayanadi. Bu yondashuvlar o'quvchilarda erkin fikrlash, o'z pozitsiyasini bayon etish va jamoaviy muloqotga kirishish malakasini rivojlantiradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kommunikativ faoliyatni shakllantirishda o'qituvchining fasilitatorlik roli alohida ta'kidlanadi. O'qituvchi an'anaviy bilim beruvchi emas, balki muloqotni tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 56 b.

2. Абу Наср Фаробий. Фазилат, бахт-саодат ва камолот ҳақида. – Тошкент: Ёзувчи, 2001. – 64 б.
3. Asqarova D.Q. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasi. – Toshkent: Navro'z, 2020. – 139 b.
4. Йўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. – Toshkent: Ўқитувчи, 2004. –102 б.
5. Maxsudova M. Muloqot psixologiyasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Turon-Iqbol nashriyoti, 2006. – 119 b.